

Եվա Սաղոյան

*ՀՀ գլխավոր դատախազի խորհրդական,
Երևանի պետական համալսարանի իրավագիտության ֆակուլտետի
քաղաքացիական իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ*

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ՝ ՈՐՊԵՍ ԶԲՈՍԱԾՐՋԻԿՆԵՐԻ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ՇԱՀԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՑ՝

Համառոտագիր

Հոդվածը նվիրված է Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած միջազգային պարտավորությունների համատեքստում հայրենական զբոսաշրջային օրենսդրությամբ ֆինանսական ապահովման ինստիտուտի ներդրման որոշ հիմնահարցերի: Հոդվածը նպատակ ունի զբոսաշրջային գործունեության իրավական կարգավորման միջազգային չափանիշների հետ համեմատության լույսի ներքո անդրադառնալու արտասահմանյան երկրների օրենսդրությամբ և «Զբոսաշրջության մասին» ՀՀ նոր օրենքի նախագծով² նախատեսված ֆինանսական ապահովման միջոցներին, քննարկելու ֆինանսական ապահովման միջոցներով հատուցման պահանջ ներկայացնելու հիմքերի հետ կապված խնդրահարույց որոշ հարցեր:

Միջազգային և ներպետական փորձի վերլուծության արդյունքում հոդվածում առաջարկվում է որպես զբոսաշրջային գործունեության ոլորտում կիրառվող պարտադիր ֆինանսական ապահովման միջոցներ բանկերի, այլ վարկային հաստատությունների կամ ապահովագրական ընկերությունների երաշխիքից բացի նախատեսել նաև արտագնա զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների տարեկան հատկացումների հաշվին ձևավորված երաշխիքային ֆոնդը: Միևնույն ժամանակ առաջարկվում է տարանջատել ֆինանսական ապահովման նշված միջոցներից յուրաքանչյուրի կիրառության շրջանակը՝ որպես չափանիշ հիմք ընդունելով պարտավորությունը չկատարելու պատճառների օբյեկտիվ կամ սուբյեկտիվ բնույթը: Մասնավորապես՝ ֆինանսական երաշխիքով հատուցման պահանջ ներկայացնելու հնարավորություն առաջարկվում է նախատեսել զբոսաշրջային ծառայությունների մատուցման համար արգելք հանդիսացող արտակարգ և տվյալ

¹ Հոդվածը ներկայացվել է 30.09.2023թ., գրախոսվել է 13.11.2023թ.:
² Նախագծի՝ ՀՀ Ազգային ժողով ներկայացված տարբերակը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ <http://www.parliament.am/drafts.php?sel=showdraft&DraftID=71881>

պայմաններում անկանխելի հանգամանքների (անհաղթահարելի ուժ), այդ թվում՝ օտարերկրյա պետության իրավասու մարմնի ակտով տվյալ պետություն զբոսաշրջիկների մուտքն արգելելու, ինչպես նաև արտագնա զբոսաշրջային ծառայություններ մատուցող զբոսաշրջային օպերատորի և իր անունից զբոսաշրջային փաթեթներ իրացնող արտագնա զբոսաշրջային գործակալի անվճարունակության հետևանքով պարտավորության կատարման անհնարինությամբ պայմանավորված՝ զբոսաշրջային ծառայությունների մատուցման պարտավորությունը չկատարելու դեպքում, իսկ երաշխիքային ֆոնդին հատուցման պահանջ ներկայացնելու հնարավորություն՝ զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների արարքների առնչությամբ ՀՀ քրեական օրենսգրքով³ նախատեսված առերևույթ հանցանքի վերաբերյալ քրեական վարույթ նախաձեռնված լինելու, ինչպես նաև երաշխիք տրամադրած ապահովագրական ընկերության կամ բանկի (այլ վարկային հաստատության անվճարունակության) սնանկության դեպքում, եթե նա օրենքի համաձայն պարտավոր էր հատուցել զբոսաշրջիկին պատճառված վնասը:

Հիմնաբառեր- ֆինանսական ապահովում, բանկային երաշխիք, ապահովագրական երաշխիք, զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտի անվճարունակություն, կատարման անհնարինություն, կանխամտածված սնանկություն, խարդախություն, երաշխիքային ֆոնդ:

Ներածություն

Չբոսաշրջության ոլորտում ֆինանսական ապահովման կառուցակարգի ներդրումը և առանց ֆինանսական ապահովման զբոսաշրջային գործունեությամբ զբաղվելու արգելքը քաղաքակիրթ զբոսաշրջային շուկայի ձևավորման նախապայման է, որն էապես բարձրացնում է զբոսաշրջիկների՝ որպես զբոսաշրջային ծառայություններ սպառողների իրավունքների պաշտպանության մակարդակը⁴:

Հայաստանի Հանրապետությունում 2003 թվականին «Չբոսաշրջության և զբոսաշրջային գործունեության մասին» ՀՀ օրենքի⁵ ընդունումից հետո մինչ օրս զբոսաշրջային գործունեությամբ զբաղվելու համար անհատ ձեռնարկատիրոջ կամ իրավաբանական անձի կարգավիճակ ունենալուց բացի, որևէ այլ հատուկ պահանջ կամ պայման, այդ թվում՝ ֆինանսական ապահովում ունենալու պարտականություն, նախատեսված չի եղել: Նման իրավիճակը ոչ միայն բացասաբար է անդրադարձել ճանապարհորդության հետ կապված հնարավոր ռիսկերից

³ Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգիրք, ՀՕ-199-Ն, ընդունվել է 05.05.2021 թ., ուժի մեջ մտել՝ 27.05.2021 թ.:

⁴ Stéu Завьялова С.В., Механизм финансовых гарантий прав и законных интересов туристов: вчера, сегодня, завтра// Общество: политика, экономика, право, N 9, 2016, <https://cyberleninka.ru/article/n/mehanizm-finansovyyh-garantiy-prav-i-zakonnyh-interesov-turistov-vchera-segodnya-zavtra> (մուտք՝ 28.09.2023 թ.):

⁵ ՀՕ-11-Ն, ընդունվել է 17.12.2003 թ., ուժի մեջ մտել՝ 08.02.2004, ՀՀՊՏ 2004.01.29/6(305):

զբոսաշրջիկների գույքային շահերի պաշտպանությունն ապահովող պրակտիկայի ձևավորման վրա, այլև համահունչ չէ զբոսաշրջության ոլորտի իրավական կարգավորման միջազգային չափանիշներին, ինչը, իր հերթին, ճանապարհորդությունների կազմակերպման գործընթացում արտասահմանյան իրավակարգերի հետ անխուսափելի առնչության պայմաններում խնդրահարույց է:

Եվրոպական միության երկրների զբոսաշրջային օրենսդրությունների համար իրավական հիմք հանդիսացող «Փաթեթային ճանապարհորդությունների և առնչվող ճանապարհորդական համաձայնությունների մասին» Եվրոպական խորհրդի և խորհրդարանի 2015 թվականի նոյեմբերի 25-ի դիրեկտիվը⁶ (այսուհետ՝ դիրեկտիվ) նախատեսում է, որ անվճարունակությունից պաշտպանությամբ վերաբերող՝ դիրեկտիվի պահանջները պարտադիր են նաև այն ոչ անդամ պետությունների համար, որոնք որևէ ձևով ուղղորդում են իրենց գործունեությունը ԵՄ անդամ որևէ պետություն (նախաբան, կետ 50):

Այս պահանջի և ընդհանուր առմամբ դիրեկտիվի կարգավորումների՝ Հայաստանի Հանրապետության համար ուղենշային լինելու մասին վկայում է նաև Հայաստանի Հանրապետության և Եվրոպական միության և Ատոմային էներգիայի եվրոպական համայնքի ու դրանց անդամ պետությունների միջև կնքված «Համապարփակ և ընդլայնված գործընկերության» համաձայնագրով⁷ Հայաստանի Հանրապետության հանձնառությունը՝ իր օրենսդրությունն աստիճանաբար մոտարկելու Եվրոպական միության օրենսդրության համապատասխան մասերին, այդ թվում՝ դիրեկտիվին⁸:

Զբոսաշրջիկների շահերի պաշտպանությունն ապահովելու նպատակով սեղմ ժամկետներում իր զբոսաշրջային օրենսդրությունը վերանայելու և արդի միջազգային պահանջներին համապատասխանեցնելու, մասնավորապես՝ ազգային օրենսդրությամբ զբոսաշրջային ծառայություններ մատուցողների ռեեստր ներդնելու, ինչպես նաև ապահովագրական/ռեզերվային ֆոնդերի կամ, ազգային օրենսդրությանը համապատասխան, ֆինանսական գործիքների միջոցով զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների պատասխանատվությունն ապահովելու օրենսդրական պահանջ սահմանելու պարտականություն Հայաստանը ստանձնել է նաև Եվրասիական տնտեսական միության շրջանակներում⁹:

⁶ Directive (EU) 2015/2302 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 “On package travel and linked travel arrangements”, amending Regulation (EC) No 2006/2004 and Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 90/314/EEC.

⁷ Կնքվել է 2017 թվականի նոյեմբերի 24-ին, ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից վավերացվել՝ 2018 թվականի ապրիլի 18-ին:

⁸ Համաձայնագրի հավելված VI-ով ՀՀ-ի համար նախատեսվել է 2015/2302 հրահանգի (ԵՄ) դրույթները, այդ թվում՝ դրա կիրարկող ակտերը Համաձայնագիրն ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ 3 տարվա ընթացքում կիրարկելու պարտականություն:

⁹ St'u Решение Высшего Евразийского экономического совета от 14 мая 2018 г. № 7 «О внесении изменений в перечень секторов (подсекторов) услуг, в которых функционирует ЕРУ в рамках Евразийского экономического союза».

Ի կատարումն ստանձնած միջազգային պարտավորությունների՝ ՀՀ կառավարությունն իր 2021-2026 թթ. գործունեության միջոցառումների ծրագրով նախատեսել է «Զբոսաշրջության մասին» նոր օրենքի և դրանից բխող մի շարք իրավական ակտերի նախագծերի մշակման և դրանց իրականացման պարտականություն¹⁰: Այդ նպատակով 2022 թվականին շրջանառության մեջ է դրել «Զբոսաշրջության մասին» նոր օրենքի նախագիծը (այսուհետ՝ նաև Նախագիծ), որով, ի թիվս այլ սկզբունքորեն նոր ինստիտուտների, ներդրվել է նաև արտագնա զբոսաշրջային ծառայություններ մատուցող զբոսաշրջային օպերատորի և իր անունից զբոսաշրջային փաթեթներ իրացնող արտագնա զբոսաշրջային գործակալի կողմից ներկայացվող երաշխիքի ինստիտուտը:

Նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ «Զբոսաշրջության և զբոսաշրջային գործունեության մասին» ՀՀ գործող օրենքով զբոսաշրջային գործունեության ֆինանսական ապահովման ինստիտուտն առհասարակ նախատեսված չէ, իսկ Նախագիծն անցել է պաշտոնական շրջանառության փուլը և ներկայացվել ՀՀ Ազգային ժողով, ինչպես նաև ՀՀ օրենսդրությամբ նախանշված են դրա ընդունման հստակ ժամկետներ՝ զբոսաշրջային գործունեության ոլորտում ֆինանսական ապահովման ինստիտուտը հարկ ենք համարում քննարկել դիրեկտիվի, միջազգային փորձի և նախագծային կարգավորումների համադրված վերլուծության լույսի ներքո:

1. Զբոսաշրջային գործունեության ոլորտում կիրառվող ֆինանսական ապահովման միջոցները

Միջազգային պրակտիկայում, անկախ զբոսաշրջության ոլորտի նկատմամբ պետության որդեգրած քաղաքականությունից¹¹, այդ ոլորտի պետական վերահսկողության մեխանիզմների փոխարեն կամ դրանց զուգահեռ կիրառվում է ֆինանսական ապահովման մեխանիզմը:

Եվրոպական միության երկրներում այս մեխանիզմի կիրառման իրավական հիմքերը դրվել են 1990 թ. հունիսի 13-ի «Համալիր տուրերի, ճանապարհորդությունների և կազմակերպված հանգստի մասին» ԵՄ դիրեկտիվով¹², որը սպառո-

¹⁰ ՀՀ կառավարության 2021 թվականի նոյեմբերի 18-ի թիվ 1902-Լ որոշման հավելված 1-ի «Էկոնոմիկայի նախարարություն» բաժնի 10.1 կետով այս միջոցառման կատարման վերջնաժամկետ է սահմանվել 2024 թվականի հոկտեմբերի 3-րդ տասնօրյակը:

¹¹ Մի շարք երկրներում զբոսաշրջության ոլորտը գտնվում է պետական ուղղակի վերահսկողության ներքո, որն իրականացվում է զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների լիցենզավորման միջոցով: Լիցենզավորման պահանջ ներկայումս նախատեսված է նաև մի շարք երկրների (Բելգիա, Լատվիա, Լիտվա, Ուկրաինա և այլն) օրենսդրություններով: Այնուամենայնիվ, ԵԱՏՄ անդամ պետություններն այս հարցում որդեգրել են առավել ազատական մոտեցում՝ գերծ մնալով զբոսաշրջային գործունեության ոլորտի նկատմամբ պետական վերահսկողության խիստ մեթոդների կիրառումից:

¹² Council of European Union Directive 90/314/EEC of 13 June 1990 “On package travel, package holidays and package tours”.

դի հետ զբոսաշրջային գործարք կնքած կազմակերպչին¹³ և (կամ) վաճառողին պարտավորեցնում էր ներկայացնել բավարար սպացույցներ իր անվճարունակության դեպքում սպառողի կողմից վճարված դրամական միջոցները վերադարձնելու, ինչպես նաև զբոսաշրջիկի՝ հայրենիք վերադարձի (ռեպատրիացիա) համար կատարված ծախսերը հատուցելու հնարավորության վերաբերյալ:

Նույն պահանջն ամրագրվել է նաև ԵՄ 2015 թ. նոր դիրեկտիվով, ի կատարումն որի՝ ԵՄ երկրներն իրենց օրենսդրություններ են ներմուծել համապատասխան կարգավորումներ: Ընդ որում՝ ինչպես 1990, այնպես էլ 2015 թվականի դիրեկտիվն անդամ պետություններին տվել է ֆինանսական ապահովման միջոցների ընտրության հնարավորություն՝ որպես նախապայման նախատեսելով միայն դրանց արդյունավետությունը:

Ըստ այդմ՝ ԵՄ անդամ, ինչպես նաև եվրոպական այլ երկրներում կիրառվում են ֆինանսական ապահովման տարբեր միջոցներ, ինչպիսիք են՝ բանկային երաշխիքը, զբոսաշրջային ընկերությունների պատասխանատվության ապահովագրությունը, բանկային դեպոզիտները, տրաստային հաշիվները, իրենց անդամների համար զբոսաշրջային ընկերությունների ասոցիացիաների երաշխավորությունները, երաշխիքային ֆոնդերը, այս միջոցների զուգակցումը¹⁴:

Նախագիծը արտագնա զբոսաշրջության հետ կապված ծառայություններ մատուցող զբոսաշրջային օպերատորի, ինչպես նաև իր անունից զբոսաշրջային փաթեթներ իրացնող արտագնա զբոսաշրջային գործակալի համար նախատեսում է «Գործունեության իրականացման ծանուցման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված ծանուցման հետ միաժամանակ երաշխիք ներկայացնելու պարտականություն (հոդված 14, մասեր 3-5):

¹³ Կազմակերպչին իր կարգավիճակով նույնանում է ՀՀ զբոսաշրջային օրենսդրությամբ նախատեսված՝ զբոսաշրջային օպերատորի, իսկ վաճառողը՝ զբոսաշրջային գործակալի հետ:

¹⁴ Sten Otcheskij I. E., *Защита прав потребителей в обязательствах по возмездному оказанию туристических услуг* Ж Монография, . М.: Юстициформ, 2017, էջեր 93-94: Այսպես, օրինակ՝ Լիտվայում կիրառվող ֆինանսական ապահովման միջոցներն են՝ ապահովագրական ընկերության կողմից տրամադրված ապահովագրական պոլիսը և/կամ բանկի կամ այլ ֆինանսական հաստատության ֆինանսական երաշխիքը, Լատվիայում՝ ապահովագրությունը կամ բանկային երաշխիքը, Ֆրանսիայում՝ Կոլեկտիվ երաշխավորման կազմակերպության, վարկային կամ ապահովագրական կազմակերպության երաշխիքները, Գերմանիայում՝ 2021 թվականի նոյեմբերից հետո՝ բացառապես «Զբոսաշրջային երաշխավորման ֆոնդերի (Reisesicherungsfondsgesetz) կողմից անվճարունակությունից պաշտպանության մասին» ակտով լիազորված՝ երաշխավորման ֆոնդի երաշխիքը, իսկ այն կազմակերպիչների համար, որոնց՝ նախորդ ֆինանսական տարվա ընթացքում ստացված եկամուտը չի գերազանցում 10 մլն եվրոն՝ ապահովագրական ընկերության կողմից տրամադրված ապահովագրական պոլիսը կամ բանկային հաստատության կողմից տրամադրված երաշխիքը, Ավստրիայում՝ բանկային երաշխիքը, ապահովագրական պոլիսը կամ հանրային կազմակերպության երաշխիքը (guarantee from a public corporation), ՌԴ-ում՝ բանկային երաշխիքը, զբոսաշրջային օպերատորի պատասխանատվության ապահովագրությունը, ռեզերվային ֆոնդը և օպերատորի անձնական պատասխանատվության ֆոնդը, Բելառուսում՝ ապահովագրական ընկերությունների, բանկային կամ այլ ֆինանսավարկային կազմակերպությունների, զբոսաշրջային օպերատորների պատասխանատվության ֆոնդեր ձևավորած ասոցիացիաների երաշխիքները:

Թեև Նախագիծը չի հստակեցրել զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների կողմից ներկայացվող երաշխիքի տեսակը՝ երաշխիքի ներկայացման հետ կապված հարաբերությունների կարգավորման լիազորությունը վերապահելով Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանը (հոդված 14, մաս 6), այնուամենայնիվ ՀՀ օրենսդրությամբ երաշխիքի պարտավորությամբ որպես երաշխավոր կարող է հանդես գալ բանկը, այլ վարկային հաստատությունը կամ ապահովագրական ընկերությունը (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրք¹⁵, հոդված 383), ուստի կարելի է եզրակացնել, որ Նախագծով, որպես զբոսաշրջային գործունեության ֆինանսական ապահովման միջոց, ընտրվել է ֆինանսական հաստատությունների կամ ապահովագրական ընկերությունների կողմից տրամադրվող երաշխիքը:

2. Ֆինանսական ապահովման միջոցներով հատուցման պահանջ ներկայացնելու հիմքերը

2.1 Կատարման պատահական անհնարինությունը

Ինչպես նշվեց, դիրեկտիվն անդամ պետություններին պարտավորեցնում է երաշխավորել, որ իրենց տարածքում հիմնադրված կազմակերպիչները (վաճառողները) տրամադրում են զբոսաշրջիկների կողմից կամ հօգուտ նրանց կատարված վճարումների վերադարձի ապահովում այն դեպքում, **երբ համապատասխան ծառայությունները չեն կարող մատուցվել կազմակերպչի (վաճառողի) անվճարունակության հետևանքով**: Եթե զբոսաշրջային փաթեթում ընդգրկված է փոխադրման ծառայություն, ապա ապահովումը պետք է ծածկի նաև զբոսաշրջիկի հայրենիք վերադարձի ծախսերը (հոդված 17):

Այսինքն՝ դիրեկտիվով նախատեսված՝ պարտադիր ֆինանսական ապահովման մեխանիզմն ուղղված է ոչ թե առհասարակ զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների քաղաքացիական կամ պայմանագրային պատասխանատվությանը, այլ միայն անվճարունակության հետևանքով պարտավորության կատարման անհնարինության դեպքում զբոսաշրջային փաթեթի արժեքի, իսկ փաթեթում փոխադրման ծառայություն ընդգրկված լինելու դեպքում նաև՝ զբոսաշրջիկի հայրենիք վերադարձի (ռեպատրիացիա) ծախսերի հատուցումն ապահովելուն:

Իհարկե, զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտները, առաջնորդվելով կամքի ինքնավարության սկզբունքով, զրկված չեն իրենց ընդհանուր պատասխանատվությունը, այդ թվում՝ ցանկացած պատճառով պարտավորությունը չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու համար պատասխանատվությունը կամավոր ապահովելու հնարավորությունից: Ինչ վերաբերում է զբոսաշրջային գործունեության ոլորտում պարտադիր ֆինանսական ապահովմանը, ինչը, ըստ էության, դիրեկտիվով նախատեսված պահանջ է, ապա կարծում ենք՝ այս դեպ-

¹⁵ ՀՕ-239, ընդունվել է 05.05.1998թ., ուժի մեջ է մտել 01.01.1999թ., ՀՀՊՏ 1998.08.10/17(50):

քում ֆինանսական ապահովման միջոցներով պահանջ ներկայացնելու հնարավորությունը ոչ թե ցանկացած, այլ միայն որոշակի հանգամանքներով պայմանավորված՝ պարտավորությունը չկատարելու դեպքերով սահմանափակելն արդարացված է՝ հաշվի առնելով պարտադիր ֆինանսական ապահովմամբ հետապնդվող նպատակները. չէ՞ որ քաղաքացիական շրջանառության մասնակիցների տնտեսական գործունեությանը ցանկացած միջամտություն, որը ենթադրում է վերջիններիս իրավունքների սահմանափակում, և որպիսին է նաև պարտադիր ֆինանսական ապահովում ունենալու պահանջը, պետք է հետապնդի համաչափ և արդարացված նպատակ: Հետևաբար, պարտադիր ֆինանսական ապահովման միջոցների կիրառության դեպքերը չպետք է անհարկի ընդլայնվեն, այլ պետք է սահմանափակվեն միայն այն իրավիճակներով, երբ, որևէ գործունեության բարձր ռիսկայնությամբ պայմանավորված, անձանց շահերի պաշտպանությունը պահանջում է իմպերատիվ երաշխիքներ (այդպիսին է օրինակ՝ ավտոտրանսպորտային միջոցների օգտագործումից բխող պատասխանատվության պարտադիր ապահովագրության դեպքը):

Այս կապակցությամբ համակարծիք ենք գրականության մեջ արտահայտված այն տեսակետին, որ զբոսաշրջության ոլորտում պարտադիր ֆինանսական ապահովման մեխանիզմը զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտի անվնարունակության հիմքով վերջինիս գործունեության դադարեցման դեպքում (ըստ մեզ՝ կատարման պատահական անհնարինության հանգեցնող որոշակի հիմքերով) զբոսաշրջիկների գույքային շահերի պաշտպանության միջոց է, որն անհրաժեշտ է տարանջատել այլ հիմքերով զբոսաշրջիկի հետ կնքված պայմանագրից բխող պարտավորությունների չկատարման կամ ոչ պատշաճ կատարման համար զբոսաշրջային օպերատորի գույքային պատասխանատվության ապահովման միջոցներից¹⁶:

Անվնարունակության հիմքով ֆինանսական ապահովման միջոցներով հատուցման պահանջներ կարող են ներկայացվել երկու դեպքում. առաջին՝ երբ զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների անվնարունակությունը վրա է հասել պայմանագրի կնքումից հետո, սակայն մինչև դրա կատարումը, երկրորդ՝ երբ արդեն պայմանագրի կատարման ընթացքում զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների անվնարունակության արդյունքում ծառայությունների մատուցումը դարձել է անհնարին: Վերջին դեպքում ապահովման մեխանիզմն ուղղված է չմատուցված ծառայությունների արժեքը հատուցելուն¹⁷:

Միևնույն ժամանակ դիրեկտիվը չի հստակեցրել զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների «անվնարունակ» կարգավիճակին համապատասխանող հա-

¹⁶ Ст'у Завьялова С., նշված աշխատությունը, <https://cyberleninka.ru/article/n/mehanizm-finansovyh-garantiy-prav-i-zakonnyh-interesov-turistov-vchera-segodnya-zavtra> (մուտք՝ 28.09.2023 թ.):

¹⁷ Ст'у Carlos Torres, Javier Melgosa Arcos, Laurence Jegouzo and others, Collective commentary about new Package travel directive, ESHTTE, 2020, էջ 90; <https://intranet.eshte.pt/collectivecommentary>

մարվելու պահը՝ նկատի ունենալով տարբեր երկրներում անվճարունակության (սնանկության) վարույթների իրավական կարգավորման տարբերությունները:

«Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի¹⁸ կարգավորումների և զբոսաշրջային գործունեության ոլորտում պարտադիր ֆինանսական ապահովմամբ հետապնդվող նպատակների համադրման արդյունքում գտնում ենք, որ զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտի սնանկության վտանգի վերաբերյալ դիմումը կամ սնանկության դիմումը դատարանի կողմից վարույթ ընդունելու պահից մինչև սնանկության գործն ավարտելու մասին դատարանի վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելը, այսինքն՝ սկսած զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտի առերևույթ անվճարունակության պահից մինչև անվճարունակության փաստի վերջնական հաստատումը, անվճարունակության հիմքով զբոսաշրջային ծառայությունների մատուցման պարտավորությունը կատարելու անհնարինության դեպքում երաշխիք տրամադրած բանկին, այլ վարկային հաստատությանը կամ ապահովագրական ընկերությանը կարող է ներկայացվել զբոսաշրջային փաթեթի արժեքը վերադարձնելու և զբոսաշրջիկի ռեպատրիացիայի ծախսերի հատուցման պահանջ, բացառությամբ եթե կեղծ կամ կանխամտածված սնանկության հատկանիշներ հայտնաբերելու դեպքում սնանկության կառավարչի կողմից օրենքով սահմանված կարգով ներկայացված հաղորդման հիման վրա նախաձեռնվել է քրեական վարույթ (հոդված 58, մաս 3)¹⁹:

Միևնույն ժամանակ, կարծում ենք՝ ֆինանսական ապահովման միջոցներով հատուցման պահանջ ներկայացնելու հնարավորությունը միայն զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտի անվճարունակության հիմքով սահմանափակելն արդարացված չէ, քանի որ անվճարունակությունը պարտավորության կատարման պատահական անհնարինության հանգեցնող միակ դեպքը չէ: Պրակտիկայում հաճախակի են այն դեպքերը, երբ այլ օբյեկտիվ պատճառներով ևս զբոսաշրջային ծառայությունների մատուցումը դառնում է անհնար:

Պայմանագրային հարաբերություններում պարտապանին պատասխանատվությունից ազատելու հիմքերից մեկը կատարման անհնարինությունն է: Այն դեպքում, երբ կատարման անհնարինությունն առաջացել է պարտապանի մեղքից անկախ, վերջինս ազատվում է պատասխանատվությունից, եթե ապացուցվի, որ կատարման անհնարինությունը հետևանք է այնպիսի հանգամանքների, որոնք կանխել ինքն ի վիճակի չէր: Կատարման անհնարինություն կարող է առաջանալ պատահարի կամ անհատլթահարելի ուժի, իրավասու մարմինների կողմից պարտավորության կատարումն արգելելու կամ սահմանափակելու հետևանքով²⁰:

¹⁸ ՀՕ-51-Ն, ընդունվել է 25.12.2006 թ., ուժի մեջ մտել՝ 10.02.2007 թ., ՀՀՊՏ 2007.01.31/7(531)

¹⁹ Նման բացառություն սահմանելու անհրաժեշտությունը կհիմնավորվի հաջորդիվ:

²⁰ Տե՛ս Բարսեղյան Տ., ՀՀ քաղաքացիական իրավունք, Առաջին մաս, 4-րդ հրատ., Եր., «Տիգրան մեծ» հրատ., 2014, էջեր 537-539:

Միևնույն ժամանակ, գործարարների պարտավորական հարաբերություններում նախատեսված է պատասխանատվության հատուկ կանոն, ըստ որի՝ ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնելիս պարտավորությունը չկատարած կամ անպատշաճ կատարած անձը պատասխանատվություն է կրում, եթե չապացուցի, որ պատշաճ կատարումն անհնար է եղել անհաղթահարելի ուժի, այսինքն՝ տվյալ պայմաններում արտակարգ և անկանխելի հանգամանքների հետևանքով, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով կամ պայմանագրով: Նման հանգամանքներ չեն, մասնավորապես, պարտականությունների խախտումը պարտապանի կոնտրագենտների կողմից, շուկայում անհրաժեշտ ապրանքների կամ պարտապանի մոտ անհրաժեշտ դրամական միջոցների բացակայությունը (ՀՀ քաղ. օր., հոդված 417, մաս 3):

Հետևաբար, եթե օրենքով կամ պայմանագրով այլ բան նախատեսված չէ, ապա գործարարական գործունեության սուբյեկտը պատասխանատվությունից կազատվի, եթե ապացուցի, որ պարտավորությունը պատշաճ կատարելն անհնար է եղել անհաղթահարելի ուժի, այսինքն՝ տվյալ պայմաններում արտակարգ և անկանխելի հանգամանքների հետևանքով:

Արտակարգ և անկանխելի կարող են համարվել ինչպես բնական երևույթները (երկրաշարժ, ջրհեղեղ, փոթորիկ, ձնասափք, հրաբուխ և այլն), այնպես էլ հասարակական երևույթները (պատերազմական գործողություններ, գործադուլ, համաճարակ և այլն): Չրոսաշրջության ոլորտում արտակարգ և անկանխելի հանգամանքների թվին է դասվում նաև օտարերկրյա պետության իրավասու մարմնի՝ տվյալ պետություն զբոսաշրջիկների մուտքն արգելելու որոշումը:

Սա նշանակում է, որ զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտները՝ որպես գործարարներ, ճանապարհորդության ընթացքում կատարման պատահական անհնարինության հանգեցնող՝ անհաղթահարելի ուժ հանդիսացող հանգամանքներ ի հայտ գալու դեպքում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի հիշյալ նորմերի ուժով կարող են ազատվել պատասխանատվությունից, այսինքն՝ նաև նախատեսված ժամկետից շուտ զբոսաշրջիկի վերադարձի (ռեպատրիացիա) հետ կապված ծախսերը հատուցելու պարտականությունից, քանի որ անհաղթահարելի ուժի կամ պարտատիրոջ մեղքի առկայության դեպքում գործարարական բնույթ ունեցող պարտավորությունը դադարում է՝ առանց պատասխանատվություն առաջացնող պարտավորության փոխակերպվելու²¹:

Ինչ վերաբերում է անհաղթահարելի ուժ հանդիսացող հանգամանքների հետևանքով նախքան ճանապարհորդությունը դրա չեղարկման դեպքում վճարված զբոսաշրջային փաթեթի արժեքը, ինչպես նաև կատարման անհնարինությամբ պայմանավորված՝ զբոսաշրջիկի վերադարձից հետո չմատուցված

²¹ Стѣн Брагинский М., Витрянский В., Договорное право, Общие положения, Книга первая, издание 3-е, М.: изд. Статут, 2001, էջ 263;
https://private-right.ru/wp-content/uploads/Dogovornoe_pravo_T1.pdf.

զբոսաշրջային ծառայությունների արժեքը վերադարձնելու՝ զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների պարտականությանը, ապա այս կապակցությամբ հարկ է նկատի ունենալ, որ կատարման անհնարինության դեպքում ապրանքներ փոխանցելու, աշխատանքներ կատարելու կամ ծառայություններ մատուցելու պարտավորությունը թեև դադարում է, սակայն, որպես կանոն, ծագում է պատճառված վնասը հատուցելու, ապրանքների, աշխատանքների, ծառայությունների արժեքը վերադարձնելու պարտավորություն: Եթե կատարման անհնարինությունն առաջացել է այնպիսի հանգամանքների հետևանքով, որոնց համար կողմերից որևէ մեկը պատասխանատու չէ, նրանցից յուրաքանչյուրը կարող է պահանջել վերադարձնել այն, ինչի դիմաց ինքը հանդիպական բավարարում չի ստացել: Հակառակ դեպքում, պարտավորության՝ իր մասը կատարած, սակայն հանդիպական բավարարում չստացած կողմի հաշվին վերջինիս կոնտրագենտն անհիմն կհարստանա²²:

Այնուամենայնիվ, պրակտիկան վկայում է, որ զբոսաշրջային փայթեթում ընդգրկված ծառայությունների դիմաց վճարված գումարը զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների կողմից համապատասխան ծառայությունը մատուցող՝ իր կոնտրագենտներին փոխանցելուց հետո, նույնիսկ անհաղթահարելի ուժի հետևանքով ճանապարհորդության չեղարկելիս վերջիններս, որպես կանոն, հրաժարվում են վերադարձել զբոսաշրջային փայթեթի արժեքը՝ վկայակոչելով դրանք արդեն իսկ իրենց կոնտրագենտներին փոխանցված լինելու հանգամանքը:

Այս կապակցությամբ հարկ է նշել, որ դիրեկտիվը նախատեսում է նախքան ճանապարհորդությունը ծագած արտակարգ և անկանխելի հանգամանքների հետևանքով պարտավորությունը չկատարելու դեպքում զբոսաշրջային փայթեթի արժեքի հատուցման, իսկ ճանապարհորդության ընթացքում նույն հանգամանքների ծագելու դեպքում՝ զբոսաշրջիկի վերադարձի և չնախատեսված կացության ծախսերի հատուցման հստակ երաշխիքներ: Այսպես, դիրեկտիվի 12-րդ հոդվածի 2-րդ մասը զբոսաշրջիկին իրավունք է տալիս նախքան ճանապարհորդությունը սկսելը լուծել պայմանագիրը՝ առանց որևէ հատուցում վճարելու այն դեպքում, եթե ժամանման վայրում կամ դրա անմիջական մոտակայքում ծագել են արտակարգ և անխուսափելի հանգամանքեր, որոնք էապես ազդում են զբոսաշրջային փայթեթի մատուցելու, կամ զբոսաշրջիկի՝ ժամանման վայր հասնելու վրա: Այս հիմքով պայմանագիրը լուծելիս զբոսաշրջիկը պետք է իրավունք ունենա ստանալու զբոսաշրջային փայթեթի համար կատարված վճարի ամբողջական հատուցում, բայց այլ լրացուցիչ հատուցում ստանալ չի կարող:

Դիրեկտիվը կարգավորումներ է նախատեսել նաև այն դեպքերի համար, երբ արտակարգ և անխուսափելի հանգամանքները ծագել են ճանապարհորդության ընթացքում: Այսպես, դիրեկտիվի 13-րդ հոդվածի 7-րդ մասի համաձայն՝ այն

²² Ст'у Брагинский М., Витрянский В., նշված աշխատ., նույն տեղում;
https://private-right.ru/wp-content/uploads/Dogovornoe_pravo_T1.pdf..

դեպքում, երբ արտակարգ և անխուսափելի հանգամանքների հետևանքով հնարավոր չէ ապահովել զբոսաշրջիկի՝ ժամանակին հայրենիք վերադարձը, կազմակերպիչը պետք է կրի վերջինիս կացության ծախսերը, ոչ ավելի, քան, երեք օր, եթե ուղևորների իրավունքների պաշտպանության օրենսդրությամբ ավելի երկար ժամկետներ նախատեսված չեն (նախաբան, կետ 35):

Վերոգրյալը թույլ է տալիս պնդել, որ, հաշվի առնելով զբոսաշրջային ծառայությունների մատուցման պարտավորության կատարման անհնարինության հետ կապված ռիսկերը, մասնավորապես՝ ճանապարհորդության ընթացքում կատարման անհնարինություն առաջանալու դեպքում զբոսաշրջիկի անհապաղ վերադարձն ապահովելու անհրաժեշտությունը, անհաղթահարելի ուժ հանդիսացող հանգամանքների հետևանքով պարտավորությունը չկատարելու համար զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների՝ օրենքի ուժով պատասխանատվությունից ազատված լինելը չի նշանակում, որ զբոսաշրջիկի ծախսերն առհասարակ չպետք է հատուցվեն:

Մեր կարծիքով, այս դեպքում նույնպես որպես զբոսաշրջիկների գույքային շահերի պաշտպանության միջոց պետք է կիրառվի ֆինանսական երաշխիքի մեխանիզմը: Այդ ուղղությամբ է ընթանում նաև միջազգային պրակտիկան²³:

Ինչպես արդարացիորեն նշվում է իրավաբանական գրականության մեջ, պարտավորական իրավահարաբերությունների առանձնահատկությունն արտահայտվում է ոչ միայն պարտավորության պատշաճ կատարում պահանջելու, այլև պարտավորության չկատարման կամ ոչ պատշաճ կատարման դեպքում հատուցում ստանալու՝ պարտատիրոջ իրավունքով. պարտավորական իրավահարաբերությունը փոխկապակցված հարաբերությունների համալիր է: Համապատասխանաբար, պարտավորության ապահովումը չի կարող հանգել միայն պարտապանի կողմից հիմնական պարտավորության պատշաճ կատարման ապահովմանը՝ դրանով իսկ սահմանափակելով պարտատիրոջ իրավունքը՝ ապահովման միջոցով վերացնելու հիմնական պարտավորության չկատարման կամ ոչ պատշաճ կատարման հետևանքները: Ապահովման ենթակա է համալիր

²³ Օրինակ՝ Կանադայի Քվեբեք նահանգի Քաղաքացիական օրենսգրքի 2464-րդ հոդվածի համաձայն՝ ապահովագրողը պարտավոր է հատուցել անհաղթահարելի ուժի կամ ապահովագրի մեղքով պատճառված վնասը, եթե կողմերի միջև կնքված պայմանագրով բացառություն նախատեսված չէ: «Զբոսաշրջության մասին» Բելառուսի 2021 թվականի նոյեմբերի 11-ի օրենքի թիվս այլնի, զբոսաշրջային օպերատորի կողմից պարտավորության կատարման անհնարինության դեպք է ամրագրում նաև անհաղթահարելի ուժ հանդիսացող հանգամանքները, որոնք ծագել և այդպիսին են ճանաչվել այն երկրում, որի տարածքում նախատեսվում էր իրականացնել միջազգային ճանապարհորդությունը, ինչպես նաև արտասահմանյան պետության իրավասու մարմնի կողմից զբոսաշրջիկների մուտքն իր տարածք արգելելու կամ սահմանափակելու վերաբերյալ որոշման ընդունումը (հոդված 26): Արտակարգ իրավիճակներում զբոսաշրջիկների ռեպատրիացայի ծախսերի հատուցման մեխանիզմներ են նախատեսված նաև «Ռուսաստանի Դաշնությունում զբոսաշրջային գործունեության հիմունքների մասին» 1996 թ. նոյեմբերի 24-ի ՌԴ ֆեդերալ օրենքի 11.4-րդ հոդվածը:

պարտավորական իրավահարաբերությունը, այդ թվում՝ պարտադիրորջը պետք է երաշխավորվի ապահովման միջոցով ստանալու ոչ այնքան պարտավորության պատշան կատարում, որը հաճախ կարող է նաև անհնար լինել, որքան դրա դիմաց փոխհատուցում, այդ թվում՝ վնասների հատուցում²⁴:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ գտնում ենք, որ որպես ֆինանսական երաշխիքով հատուցման պահանջ ներկայացնելու հիմք անհրաժեշտ է նախատեսել զբոսաշրջային ծառայությունների մատուցման համար արգելք հանդիսացող արտակարգ և տվյալ պայմաններում անկանխելի հանգամանքների (անհաղթահարելի ուժ), այդ թվում՝ օտարերկրյա պետության իրավասու մարմնի ակտով տվյալ պետություն զբոսաշրջիկների մուտքն արգելելու, ինչպես նաև արտագնա զբոսաշրջային ծառայություններ մատուցող զբոսաշրջային օպերատորի և իր անունից զբոսաշրջային փաթեթներ իրացնող արտագնա զբոսաշրջային գործակալի անվճարունակության հետևանքով պարտավորության կատարման անհնարինությանը պայմանավորված՝ զբոսաշրջային ծառայությունների մատուցման պարտավորությունը չկատարելը:

Ինչ վերաբերում է անհաղթահարելի ուժ հանդիսացող հանգամանքներին, ապա դրանք յուրաքանչյուր դեպքում կարող են մասնավորեցվել կոնկրետ պայմանագրով, ինչը թույլ կտա կողմերին խուսափել անհաղթահարելի ուժի մեկնաբանման հարցում իրավական անորոշությունից²⁵:

2.2. Զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների՝ առերևույթ հանցագործության հատկանիշներ պարունակող արարքները

Գործնականում հաճախ են հանդիպում դեպքեր, երբ զբոսաշրջային ծառայությունների մատուցման պարտավորությունը չի կատարվում սուբյեկտիվ պատճառներով, այդ թվում՝ զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների դիտավորյալ հակաիրավական, ընդհուպ՝ քրեական օրենքով նախատեսված հանցակազմների հատկանիշներ պարունակող արարքների արդյունքում: Նման իրավիճակներում ողջամտորեն կարող է բարձրացվել ֆինանսական ապահովման միջոցների կիրառելիության հարցը:

Այս հարցի վերաբերյալ դեռևս ԵՄ նախկին՝ 1990 թվականի 90/134 դիրեկտիվի գործողության ընթացքում իր իրավական դիրքորոշումն է արտահայտել Եվրոպական միության արդարադատության դատարանը: Այսպես, մի գործով Համբուրգի շրջանային դատարանը կասեցրել էր գործի քննությունը և դիմել էր Արդարադատության դատարան՝ ստանալու դիրեկտիվի մեկնաբանությունն առ այն, թե դրանով նախատեսված՝ անվճարունակությունից պաշտպանության մե-

²⁴ St'u Леухова М., Трезубов С., Проблемы правовой природы финансового обеспечения деятельности туроператора//Вестник Кемеровского государственного университета, 2015, N 2 /62/, էջ 279:

²⁵ St'u C. Torres, F. Javier Melgosa Arcos, L. Jegouzo, V. Francescelli, F. Morandi, Tourism law in Europe, pub. house "ESHTE", 2022, էջ 90, <https://publications.eshte.pt/dir/tlie/tlie/4/>.

խանհիզմը կիրառելի է արդյոք այն դեպքերում, երբ ճանապարհորդության կազմակերպիչն անվճարունակ է դառնում ի սկզբանե հանցավոր դիտավորությանը զբոսաշրջիկի կողմից վճարված գումարը ոչ վերջինիս ճանապարհորդությունը կազակերպելու նպատակով օգտագործելու արդյունքում: Մույն գործով Արդարադատության դատարանն արձանագրեց, որ նախնառաջ պետք է նկատի ունենալ, որ դիրեկտիվը ճանապարհորդության կազմակերպչի վրա դրել է պարտականություն՝ ներկայացնելու իր անվճարունակության դեպքում զբոսաշրջիկի կողմից վճարված՝ զբոսաշրջային փաթեթի արժեքի և զբոսաշրջիկի ռեպատրիացիայի ծախսերի հատուցման համար բավարար ապահովում, ընդ որում՝ այդ ապահովման նպատակը կազմակերպիչների անվճարունակության հետևանքով առաջացող ֆինանսական ռիսկերից սպառողներին պաշտպանելն է: Հետևաբար, ակնհայտ է, որ դիրեկտիվը երաշխիքներ չի նախատեսում միայն կոնկրետ պատճառներով առաջացած անվճարունակության համար: Դատարանի եզրահանգմամբ՝ ճանապարհորդության կազմակերպչի ոչ շրջահայաց (հանցավոր) վարքագիծը կամ արտակարգ և չնախատեսված իրավիճակները չեն կարող խոչընդոտել զբոսաշրջային փաթեթի արժեքի վերադարձին և զբոսաշրջիկի ռեպատրիացիային, քանի որ դիրեկտիվը հետապնդում է սպառողների իրավունքների պաշտպանության բարձր մակարդակ ապահովելու նպատակ: Այսպիսով, Արդարադատության դատարանն արձանագրեց, որ անվճարունակությունից պաշտպանության մեխանիզմը կիրառելի է նաև այն դեպքերում, երբ կազմակերպչի անվճարունակությունն առաջացել է վերջինիս խարդախ վարքագծի (fraudulent conduct) արդյունքում²⁶:

Արդարադատության դատարանի՝ նշված իրավական դիրքորոշման համար հիմք հանդիսացող գործի փաստերի, ինչպես նաև Դատարանի եզրահանգումների վերլուծության արդյունքում դժվար չէ նկատել, որ ներկայացված դիրքորոշումը վերաբերելի է այն դեպքերին, երբ զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների գործողությունները պարունակում են ՀՀ քրեական օրենսգրքի 288-րդ հոդվածով նախատեսված՝ կանխամտածված սնանկության հանցակազմի հատկանիշներ:

Միևնույն ժամանակ նույն խնդիրն առկա է նաև զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների հանցավոր այլ արարքների դեպքում: Այսպես, ինչպես արտասահմանյան, այնպես էլ հայրենական պրակտիկայում լայն տարածում ունեն զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների կամ որպես այդպիսիք ներկայացած անձանց կողմից՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 255-րդ հոդվածով նախատեսված՝ խարդախության հանցակազմի հատկանիշներ պարունակող գործողությունների, մասնավորապես՝ խաբեության կամ զբոսաշրջիկների վստահությունը չարա-

²⁶ St'iu Judgement of the Court of Justice of European Union of 16 February 2012, issue C-134/11, ECLI:EU:2012:98

շահելու եղանակով խարդախությամբ զբոսաշրջիկների գումարները հափշտակելու դեպքերը²⁷, որոնց պարագայում զբոսաշրջիկների գույքային շահերի պաշտպանությունն ապահովելու անհրաժեշտությունը նույնպես արդիական է:

Հարկ է նշել, որ զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների հանցավոր արարքներից զբոսաշրջիկների գույքային շահերի պաշտպանության հարցը քննարկման առարկա է դարձվել նաև իրավաբանական գրականության մեջ: Այսպես, Ի. Օտչեսկին, վերլուծելով ռուսական զբոսաշրջային օրենսդրությունը, որը որպես ֆինանսական ապահովման միջոցներ նախատեսում է զբոսաշրջային օպերատորի պատասխանատվության ապահովագրությունը և բանկային երաշխիքը, և հղում անելով ՌԴ քաղաքացիական օրենսգրքի 963-րդ հոդվածին, համաձայն որի՝ ապահովագրողն ազատվում է հատուցում վճարելու պարտականությունից, եթե ապահովագրական պատահարն առաջացել է ապահովադրի, ապահովագրված անձի կամ շահառուի դիտավորյալ գործողությունների արդյունքում, ինչպես նաև ՌԴ քաղաքացիական օրենսգրքի 928-րդ հոդվածի 1-ին մասին, համաձայն որի՝ չի թույլատրվում հակաօրինական շահերի ապահովագրությունը, եզրակացնում է, որ հանցագործության կամ այլ դիտավորյալ իրավախախտման համար պատասխանատվությունն ապահովագրման ենթակա չէ, ուստի այս դեպքում զբոսաշրջային օպերատորի պատասխանատվության ապահովագրությունը՝ որպես ֆինանսական ապահովման միջոց, կիրառելի չէ²⁸: Մ. Բրազինսկին նույն կապակցությամբ նշում է, որ օրենսդիրը, առաջնորդվելով քաղաքացիական իրավունքի հիմնարար սկզբունքներով, անթույլատրելի է համարել ապահովագրական հատուցում վճարելն այն դեպքում, երբ ապահովագրական պատահարն առաջացել է դիտավորյալ հակաիրավական գործողության արդյունքում շահ ստանալու՝ ապահովագրված անձի ձգտման հետևանքով: Այս դեպքում հատուցում պահանջելու իրավունքից զրկելու հիմքում, ի թիվս այլնի, ընկած է նաև հանրային շահը: Այդ իսկ պատճառով օրենսդիրն անթույլատրելի է համարում պայմանագրում որպես ապահովագրական պատահար այնպիսի հանգամանքի ամրագրումը, որը կարող է լինել սեփական դիտավորության հետևանք²⁹:

Կարծում ենք՝ այս վերլուծությունները կիրառելի են նաև հայրենական օրենսդրական կարգավորումների պայմաններում: Այսպես, ՀՀ Քաղ. օր. 1019-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ապահովագրողն ազատվում է ապահովագրական հատուցում վճարելուց, եթե ապահովագրական պատահարը վրա է հասել ապահովադրի, ապահովագրված անձի կամ շահառուի դիտավորության

²⁷ Տե՛ս օրինակ՝ «Դավինչի» ՄՊ զբոսաշրջային ընկերության կողմից խարդախությամբ առանձնապես խոշոր չափերով գումար հափշտակելու դեպքով նախաձեռնված քրեական վարույթի վերաբերյալ ՀՀ քննչական կոմիտեի հաղորդումը <https://investigative.am/news/view/davinchi-khardakhutyun.html>.

²⁸ Տե՛ս Отческий И., նշված աշխատ., էջ 103:

²⁹ Հղումը ըստ Отческий И., նշված աշխատ., էջ 104:

հետևանքով: Օրենսգրքի 984-րդ հոդվածի համաձայն՝ չի թույլատրվում հակաօրինական շահերի ապահովագրությունը:

«Չբոսաշրջության մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը՝ որպես ֆինանսական ապահովման միջոց նախատեսում է երաշխիքը: «Ապահովագրության և ապահովագրական գործունեության մասին» օրենքով³⁰ ապահովագրական ընկերության կողմից տրամադրվող երաշխիքը ոչ կյանքի ապահովագրության դասերից մեկն է (հոդված 7, մաս 2, կետ 15), հետևաբար դրա նկատմամբ կիրառելի է հակաօրինական շահերի, ինչպիսին է նաև զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների կողմից առերևույթ հանցագործության հատկանիշներ պարունակող արարքի արդյունքում պարտավորությունը չկատարելու դեպքում զբոսաշրջիկին ծախսերի հատուցման համար ապահովագրական երաշխիք տրամադրելու և այդ դեպքում ապահովագրական հատուցում վճարելու արգելքը:

Այսպիսով, ակնհայտ է, որ ապահովագրության ձևով ֆինանսական ապահովումը զբոսաշրջիկներին չի պաշտպանում զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների հանցավոր և դիտավորյալ հակահրավակական այլ գործողություններից³¹: Մինևույն ժամանակ, մասնագիտական գրականության մեջ կա կարծիք, որ չկա որևէ օրենսդրական արգելք այդ դեպքերում բանկային երաշխիքով հատուցում պահանջելու համար³²: Որոշ հեղինակներ էլ առաջարկում են տարանջատել բանկային երաշխիքի և ապահովագրության կիրառման հիմքերը՝ կանխամտածված սնանկության և խարդախության՝ (զբոսաշրջիկների վնասած գումարների հափշտակության և անհետացման դեպքում) կիրառելով բանկային երաշխիք, իսկ այլ ռիսկերի դեպքում՝ զբոսաշրջային օպերատորների պատասխանատվության ապահովագրության³³:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ երաշխիքի կանոնակարգմանը նվիրված դրույթների ուսումնասիրությունից ևս բխում է, որ նման դեպքերում բանկային երաշխիքի կիրառման ուղղակի արգելք օրենսդրորեն նախատեսված չէ: Մակայն մեր կարծիքով պարտապանի հանցավոր վարքագծի արդյունքում վնաս պատճառելու ռիսկի ֆինանսական ապահովումը չի բխում նաև բանկային երաշխիքի՝ որպես պարտավորության ապահովման միջոցի տրամաբանությունից, քանի որ զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտի կողմից սեփական դիտավորյալ հակահրավակական արարքների հետևանքով պատճառված վնասի հատուցումը բանկային երաշխիքով ապահովելու հնարավորությունը «կարժեգրկի» պարտապանի ստանձնած պարտավորությունը՝ կանխավ հիմքեր ստեղծելով վերջինիս անբա-

³⁰ ՀՀ օրենք, ՀՕ-177-Ն, ընդունվել է 09.04.2007 թ., ուժի մեջ մտել՝ 30.09.2007 թ., ՀՀՊՏ 2007.05.30/27(551):

³¹ Տե՛ս Отческий И., նշված աշխատ., էջ 104:

³² Տե՛ս Отческий И., նշված աշխատ., նույն տեղում:

³³ Տե՛ս Дедиков С.В., Выплаты произведены, но проблемы остались// Законы России: опыт, анализ, практика, 2008, N 3, էջ 69:

րեխիդն վարքագծի համար և այդպիսով խախտելով իրավահարաբերության մասնակիցների շահերի հավասարակշռությունը³⁴:

Ավելին, կարծում ենք՝ նման ռիսկերն ապահովելու նպատակով ֆինանսական կազմակերպությունների հետ պայմանագրային հարաբերությունների մեջ մտնելն ինքնին անտրամաբանական է, քանի որ դժվար է պատկերացնել պարտավորությունը չկատարելու դիտավորություն ունեցող, առավել ևս՝ հանցավոր նպատակներ հետապնդող անձի կողմից ի սկզբանե իր պարտավորության կատարման ապահովման նպատակով ֆինանսական կազմակերպություններին դիմելը:

Բացի այդ, դատելով ՀՀ առևտրային բանկերի կողմից առաջարկվող բանկային երաշխիքների տրամադրման պայմաններից, որոնց՝ կոնտրազենտի համապատասխանությունը ենթադրում է վերջինիս հուսալիության բարձր մակարդակ, կարծում ենք՝ բանկերը նույնպես կիռուսափեն երաշխիքներ տրամադրել հանցագործության հետևանքով զբոսաշրջիկի վնասների հատուցման համար:

Մինևույն ժամանակ, չհերքելով ՀՀ զբոսաշրջային պրակտիկայում լայն տարածում ունեցող նման դեպքերի հանրային բարձր վտանգավորությունը և զբոսաշրջիկների գույքային շահերի պաշտպանության անհրաժեշտությունը՝ կարծում ենք, որ նշված դեպքերում կարող են կիրառվել պաշտպանության այլ միջոցներ: Ըստ մեզ՝ այդ նպատակին կարող է ծառայել միջազգային պրակտիկայում լայնորեն կիրառվող այնպիսի մեխանիզմ, ինչպիսին երաշխիքային ֆոնդն է:

Երաշխիքային, ռեզերվային կամ նմանատիպ այլ ֆոնդերի կիրառման արտասահմանյան երկրների փորձը վկայում է, որ առանձին տարբերություններով հանդերձ, դրանց գաղափարն ընդհանուր առմամբ այն է, որ զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների կողմից պարտադիր վճարվող որոշակի հատկացումների հաշվին ձևավորվող ֆոնդի միջոցները ծառայում են որպես երաշխիք որոշակի պատճառներով զբոսաշրջային ծառայությունները չմատուցելու դեպքում զբոսաշրջիկների վնասների հատուցման համար:

Զբոսաշրջային փաթեթի արժեքի, ինչպես նաև զբոսաշրջիկների ռեպատրիացիայի ծախսերի հատուցումը երաշխավորող ֆինանսական ապահովման հիմնական միջոցների՝ ապահովագրական ընկերության կամ ֆինանսական հաստատության կողմից տրամադրվող երաշխիք ներկայացնելու՝ օրենսդրական պահանջի առկայության պայմաններում երաշխիքային ֆոնդը, ըստ մեզ, պետք է ծառայի որպես «պահեստային» միջոց այն դեպքերի համար, երբ հատուցումը ֆինանսական ապահովման այլ միջոցներով անհնար է:

Հարկ է նշել, որ երաշխիքային ֆոնդի գաղափարը ՀՀ օրենսդրության համար նոր չէ: Այսպես, «Ավտոտրանսպորտային միջոցների օգտագործումից բխող պատասխանատվության պարտադիր ապահովագրության մասին» ՀՀ օրենքը³⁵

³⁴ Այս մասին առավել մանրամասն տե՛ս Обзор судебной практики Верховного суда Российской Федерации № 3 (2020) (Утвержден Президиумом Верховного Суда Российской Федерации 25 ноября 2020 г.):

³⁵ ՀՕ-177-Ն, ընդունվել է 18.05.2010 թ., ուժի մեջ մտել՝ 30.09.2007թ., ՀՀՊՏ 2010.06.16/26(760):

նախատեսում է վնասների հատուցումն ապահովող Երաշխավորման ֆոնդի ինստիտուտը: Նշված օրենքի 49-րդ հոդվածը սահմանում է այն դեպքերը, երբ անձին պատճառված վնասը հատուցվում է այդ ֆոնդի միջոցներով: Դրանք են՝ պատասխանատվության պարտադիր ապահովագրության պայմանագիր կնքելու պարտականություն ունեցող անձի անհայտ լինելը, պատասխանատվության պարտադիր ապահովագրության պայմանագրի կնքված չլինելը, հափշտակված կամ առանց հափշտակության նպատակի ապօրինաբար տիրացած ավտոտրանսպորտային միջոցի օգտագործմամբ վնաս պատճառելը, վնաս պատճառած ավտոտրանսպորտային միջոցի վերաբերյալ ԱՊՊԱ պայմանագիր կնքած ապահովագրական ընկերության անվճարունակ (սնանկ) ճանաչվելը, եթե նա օրենքի համաձայն պարտավոր էր հատուցել պատճառված վնասը:

Թվարկված դեպքերի ուսումնասիրությունից բխում է, որ դրանք այնպիսի իրավիճակներ են, երբ սուբյեկտիվ պատճառներով անհնար է պատասխանատվության պարտադիր ապահովագրության միջոցով անձանց պատճառված վնասի հատուցումը, բացառությամբ ԱՊՊԱ պայմանագրի կնքած ապահովագրական ընկերության՝ անվճարունակ (սնանկ) ճանաչվելու դեպքի, որը թերևս հիմնական ֆինանսական ապահովման միջոցով հատուցում վճարելու անհնարինության օբյեկտիվ պատճառ է:

Անդրադառնալով զբոսաշրջության ոլորտում հնարավոր նման իրավիճակներին՝ կարծում ենք՝ այսպիսիք են հենց զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների հակաիրավական գործողությունների առնչությամբ ՀՀ քրեական օրենսգրքով նախատեսված առերևույթ հանցանքի վերաբերյալ քրեական վարույթ նախաձեռնված լինելու իրավիճակները³⁶: Միևնույն ժամանակ, որպես երաշխավորման ֆոնդի միջոցներով հատուցման դեպք, ըստ մեզ, անհրաժեշտ է նախատեսել նաև երաշխիք տրամադրած ապահովագրական ընկերության կամ բանկի (այլ վարկային հաստատության անվճարունակությունը) սնանկությունը, եթե նա օրենքի համաձայն պարտավոր էր հատուցել պատճառված վնասը:

Ինչ վերաբերում է Երաշխիքային ֆոնդի միջոցների ձևավորմանը, ապա կարծում ենք՝ այս դեպքում նույնպես անհրաժեշտ է առաջնորդվել ֆինանսական ապահովման այս միջոցը կիրառող երկրների փորձով, ինչպես նաև «Ավտոտրանսպորտային միջոցների օգտագործումից բխող պատասխանատվության պարտադիր ապահովագրության մասին» օրենքով (հոդված 46) ամրագրված կարգավորումներով, մասնավորապես՝ արտագնա զբոսաշրջային օպերատորների և իրենից անունից զբոսաշրջային փաթեթներ իրացնող արտագնա զբոսա-

³⁶ Չբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների դիտավորյալ հակաիրավական այն գործողությունների համար պատասխանատվությունը, որոնք չեն պարունակում առերևույթ հանցագործության հատկանիշներ, քաղաքացիաիրավական կարգավորումների տիրույթում է, ուստի դրանց համար զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների պատասխանատվության կամ դրա ֆինանսական ապահովման հարցը դուրս է մեր կողմից առաջարկվող երաշխիքային ֆոնդի ինստիտուտի տրամաբանությունից:

շրջային գործակալների՝ նախորդ տարվա շահույթից որոշակի տոկոսով հատկացումներ կատարելու միջոցով Երաշխիքային ֆոնդ ձևավորելով՝ ֆոնդի կառավարչին ընձեռելով վնաս պատճառած անձի դեմ համապատասխան դեպքերում հետադարձ պահանջ ներկայացնելու իրավունք:

Եզրակացություն

Չքոսաշրջիկների գույքային շահերի պաշտպանությունն ապահովելու, ինչպես նաև զբոսաշրջության ոլորտի իրավական կարգավորման միջազգային չափանիշներին համապատասխանելու նպատակով ՀՀ օրենսդրությամբ զբոսաշրջային գործունեության ֆինանսական ապահովման ինստիտուտի ներդրումն օբյեկտիվ անհրաժեշտություն է: Այդ մասին են վկայում նաև ՀՀ ստանդնադ միջազգային պարտավորությունները և ի կատարումն դրանց մշակված «Չքոսաշրջության մասին» նոր օրենքի նախագիծը, որը, սակայն, սահմանափակվում է միայն զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների կողմից երաշխիք ներկայացնելու պարտականության ամրագրմամբ՝ առանց մանրամասնելու ֆինանսական ապահովման ինստիտուտի իրավական կարգավորման հետ կապված մի շարք կարևոր հարցեր:

ԵՄ դիրեկտիվը պահանջում է երաշխավորել անվճարունակությունից պաշտպանության մեխանիզմների առկայությունը՝ միևնույն ժամանակ երաշխիքներ նախատեսելով ինչպես նախքան ճանապարհորդությունը սկսելը, այնպես էլ դրա ընթացքում արտակարգ և անխուսափելի հանգամանքների հետևանքով պարտավորության կատարման անհնարինության դեպքում:

Հաշվի առնելով վերագրյալը՝ գտնում ենք, որ որպես ֆինանսական հաստատությունների կամ ապահովագրական ընկերությունների կողմից տրվող երաշխիքով հատուցման պահանջ ներկայացնելու հիմք՝ անհրաժեշտ է նախատեսել զբոսաշրջային ծառայությունների մատուցման համար արգելք հանդիսացող արտակարգ և տվյալ պայմաններում անկանխելի հանգամանքների (անհաղթահարելի ուժ), այդ թվում՝ օտարերկրյա պետության իրավասու մարմնի ակտով տվյալ պետություն զբոսաշրջիկների մուտքն արգելելու, ինչպես նաև զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտի՝ անվճարունակության հետևանքով պարտավորության կատարման անհնարինությամբ պայմանավորված՝ զբոսաշրջային ծառայությունների մատուցման պարտավորությունը չկատարելը:

Ընդ որում՝ մեր կարծիքով ֆինանսական ապահովման այս միջոցով պահանջ կարող է ներկայացվել սնանկության վտանգի վերաբերյալ կամ սնանկության դիմումը դատարանի կողմից վարույթ ընդունելու պահից մինչև սնանկության վարույթն ավարտելու մասին դատարանի վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելը, բացառությամբ, եթե կեղծ կամ կանխամտածված սնանկության հատկանիշներ հայտնաբերելու դեպքում սնանկության կառավարչի կողմից օրենքով սահմանված կարգով ներկայացված հաղորդման հիման վրա նախաձեռնվել է քրեական վարույթ:

Միևնույն ժամանակ, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ պրակտիկայում լայն տարածում ունեն գրոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքով նախատեսված առերևույթ հանցագործությունների հատկանիշներ պարունակող արարքներ կատարելու դեպքերը, ինչպես նաև նկատի ունենալով նման դեպքերում ապահովագրական երաշխիքի կիրառման օրենսդրական արգելքը և բանկային երաշխիքի կիրառման աննպատակահարմարությունը՝ կարծում ենք՝ անհրաժեշտ է ներդնել գրոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների հակաիրավական գործողությունների առնչությամբ ՀՀ քրեական օրենսգրքով նախատեսված առերևույթ հանցանքի վերաբերյալ քրեական վարույթ նախաձեռնված լինելու, ինչպես նաև երաշխիք տրամադրած ապահովագրական ընկերության կամ բանկի (այլ վարկային հաստատության անվճարունակության) սնանկության (եթե նա օրենքի համաձայն պարտավոր էր հատուցել պատճառված վնասը) դեպքում արտագնա գրոսաշրջային օպերատորների և իրենց անունից փաթեթներ իրացնող գրոսաշրջային գործակալների ամենամյա հատկացումների հաշվին ձևավորված Երաշխիքային ֆոնդի միջոցներով գրոսաշրջային փաթեթի արժեքը և գրոսաշրջիկի ռեպատրիացիայի ծախսերը հատուցելու իրավական կառուցակարգ:

Գրականության ցանկ (reference list, список литературы)

1. Հայաստանի Հանրապետության և Եվրոպական միության և Ատոմային էներգիայի եվրոպական համայնքի ու դրանց անդամ պետությունների միջև կնքված «Համապարփակ և ընդլայնված գործընկերության» համաձայնագիր, կնքվել է 2017 թվականի նոյեմբերի 24-ին, ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից: “Comprehensive and Enhanced Partnership Agreement Between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, on one side, and the Republic of Armenia, on the other side, signed on 24.12.2017, ratified by the National Assembly of RA on 18.04.2018.
2. Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգիրք, ՀՕ-239, ընդունվել է 05.05.1998թ., ուժի մեջ է մտել 01.01.1999թ., ՀՀՊՏ 1998.08.10/17(50): The Civil Code of the Republic of Armenia, LA-239 (adopted on 05.05.1998, entered into force on 01.01.1999, Official Journal of the Republic of Armenia 1998.08.10/17(50).
3. Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգիրք, ՀՕ-199-Ն, ընդունվել է 05.05.2021 թ., ուժի մեջ մտել՝ 27.05.2021 թ.: The Criminal Code of the Republic of Armenia, LA-199-N, adopted on 05.05.2021, entered into force on 27.05.2021.
4. «Զբոսաշրջության և զբոսաշրջային գործունեության մասին» ՀՀ օրենք, ՀՕ-11-Ն, ընդունվել է 17.12.2003 թ., ուժի մեջ մտել՝ 08.02.2004 թ., ՀՀՊՏ 2004.01.29/6(305): “Law on Tourism and Tourism Activity” of RA, Adopted on 17.12.2003, Entered Into Force on 08.02.2004, Official Journal of the Republic of Armenia 2004.01.29/6(305).
5. «Մնանկության մասին» ՀՀ օրենք, ՀՕ-51-Ն, ընդունվել է 25.12.2006 թ., ուժի մեջ մտել՝ 10.02.2007 թ., ՀՀՊՏ 2007.01.31/7(531): “Law on bankruptcy” of RA, LA-51-N, adopted 17.12.2003, entered into force on 08.02.2004, Official Journal of the Republic of Armenia 2007.01.31/7(531).
6. «Ապահովագրության և սպահովագրական գործունեության մասին» ՀՀ օրենք, ՀՕ-177-Ն, ընդունվել է 09.04.2007 թ., ուժի մեջ մտել՝ 30.09.2007 թ., ՀՀՊՏ 2007.05.30/27(551):. “Insurance and Insurance Activities” Law of RA, LA-177-N, adopted on 09.04.2007, entered into force on 30.09.2007, Official Journal of the Republic of Armenia 2007.05.30/27(551).
7. «Ավտոտրանսպորտային միջոցների օգտագործումից բխող պատասխանատվության պարտադիր սպահովագրության մասին» ՀՀ օրենք, ՀՕ-177-Ն, ընդունվել է 18.05.2010 թ., ուժի մեջ մտել՝ 30.09.2007թ, ՀՀՊՏ 2010.06.16/26(760):

- “Law on Obligatory Insurance of Liability Arising from Use of Motor Vehicles”, LA-177-N, adopted on 18.05.2010, entered into force on 30.09.2007, Official Journal of the Republic of Armenia 2010.06.16/26(760).
8. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2021-2026 թվականների գործունեության միջոցառումների ծրագիրը հաստատելու մասին» 2021 թվականի նոյեմբերի 18-ի թիվ 1902-L որոշում:
“Decision of the Government of the Republic of Armenia No 1902-L of 18 November 2021 ‘‘On approving the 2021-2026 Action Plan of the Government of the Republic of Armenia’’.
9. «Զբոսաշրջության մասին» օրենքի նախագիծ:
The draft law of RA “On tourism”.
<http://parliament.am/drafts.php?sel=showdraft&DraftID=14395&Reading=0>.
10. Directive (EU) 2015/2302 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 “On Package Travel and Linked Travel Arrangements”, amending Regulation (EC) No 2006/2004 and Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 90/314/EEC.
11. Council of European Union Directive 90/314/EEC of 13 June 1990 “On Package Travel, Package Holidays and Package Tours”.
12. The Civil Code of Germany of 1896.
13. The Civil Code of Quebec of 18.12.1991.
14. The Tourism Code of France of 20.12.2004.
15. “Tourism Law” of Latvia of 7.10.1998.
16. “Law on Tourism” of Lithuania of 19.03.1998.
17. “Austrian Trade Act” of 25.11.1994.
18. Judgement of the Court of Justice of European Union of 16 February 2012, issue C-134/11, ECLI:EU:2012:98
19. Решение Высшего Евразийского экономического совета от 14 мая 2018 г. № 7 «О внесении изменений в перечень секторов (подсекторов) услуг, в которых функционирует ЕРУ в рамках Евразийского экономического союза». Decision of Supreme Eurasian economic council of 14.05.2018 N 7 “On amendments to the list of sectors (subsectors) of services in which the ERU operates within the framework of the Eurasian Economic Union.
20. Федеральный закон РФ «Об основах туристской деятельности в Российской Федерации» от 24.11.1996.
Federal law of the Russian Federation of 24.11.1996 “About Basis of Tourism Activity in Russian Federation”.
21. Закон «О туризме» Республики Беларусь от 11.11.2021.
Law “On tourism” of the Republic of Belarus of 11.11.2021.

22. Обзор судебной практики Верховного суда Российской Федерации № 3 (2020) (Утвержден Президиумом Верховного Суда Российской Федерации 25 ноября 2020 г.).
Presidium of the Supreme Court of the Russian Federation, Review of judicial practice of the Supreme Court of the Russian Federation, No. 3 (2020).
23. Բարսեղյան Տ., ՀՀ քաղաքացիական իրավունք, Առաջին մաս, 4-րդ հրատ., Եր., «Տիգրան մեծ» հրատ., 2014:
Barseghyan T. K., Civil Law of the Republic of Armenia, first part, 4th ed., “Tigran Mets” pub. house, Yerevan, 2014.
24. C. Torres, J. Melgosa Arcos, L. Jegouzo and others, Collective Commentary about new Package Travel Directive, “ESHTE” pub. house, 2020;
<https://intranet.eshte.pt/collectivecommentary>.
25. C. Torres, J. Melgosa Arcos, L. Jegouzo, V. Francescelli, F. Morandi, Tourism law in Europe, “ESHTE” pub. house, 2022; <https://publications.eshte.pt/dir/tlie/tlie/4/>.
26. Брагинский М.: Витрянский В., Договорное право, Общие положения, Книга первая, издание 3-е, М., изд. Статут, 2001.
Braginski M., Vitryanski V., “Contract Law, General Provisions”, Book One, 3rd edition, М., “Statute“ pub. house, 2001).https://private-right.ru/wp-content/uploads/Dogovornoe_pravo_T1.pdf
27. Дедиков С., Выплаты произведены, но проблемы остались//Законы России: опыт, анализ, практика, 2008, N 3.
Dedikov S., “Payments have been made, but problems still remain// Laws of Russia: experience, analysis, practice, 2008, N 3.
28. Завьялова С., Механизм финансовых гарантий прав и законных интересов туристов: вчера, сегодня, завтра// Общество: политика, экономика, право, N 9, 2016.
Zavyalova S., “The mechanism of financial guarantees of the rights and legitimate interests of tourists: yesterday, today, tomorrow// Society: politics, economics, law, N 9, 2016. <https://cyberleninka.ru/article/n/mehanizm-finansovyh-garantiy-prav-i-zakonnyh-interesov-turistov-vchera-segodnya-zavtra>.
29. Леухова М., Трезубов С., «Проблемы правовой природы финансового обеспечения деятельности туроператора»//Вестник Кемеровского государственного университета, 2015, N 2 /62.
Leukhova M., Trezubov S., “Issues of the legal nature of financial security for the activities of a tour operator// Bulletin of Kemerovo State University, 2015, N 2 /62.
30. Отческий И., «Защита прав потребителей в обязательствах по возмездному оказанию туристических услуг»: Монография, М.: изд. «Юстицинформ», 2017.
Otcheskiy I., “Protection of consumer rights in obligations for the provision of tourist services”, Monography, М., “Justitsinform” pub. house, 2017.

Eva Saghoyan

*Adviser to the Prosecutor General of the Republic of Armenia,
Ph.D. student at Civil Law Chair, Faculty of Law, Yerevan State University*

LEGAL INSTITUTION OF FINANCIAL SECURITY AS A MEAN OF PROTECTION OF TOURISTS' PROPRIETARY INTERESTS¹

Abstract

The article is devoted to some issues of incorporation of financial security mechanism into domestic legislation in the context of the international obligations of the Republic of Armenia. The aim of the article is to compare means of financial security – determined in the laws of foreign countries – with the ones determined in the new draft law “On Tourism” in light of international criteria for the legal regulation of tourism activities, as well as to discuss some problems related to the grounds of payoff by means of financial security. As a result of research of foreign and domestic practice, the author proposes to determine as an obligatory means of financial security for tourism activities not only bank’s or other credit or insurance company’s guarantee, but also a Guarantee Fund, formed through annual payments of subjects of tourism activities. It is also proposed to differentiate the scope of application of each of these means of financial security, taking into account the objectivity or subjectivity of the reasons for non-fulfillment of the obligation as a criterion for such differentiation.

In particular, according to the author, a demand for payoff can be presented to a bank, other credit or insurance company in case of failure to fulfill an obligation due to the impossibility of fulfillment because of force majeure, including acts of a foreign competent authorities prohibiting entry into the territory of a given state and the insolvency of an outbound tour operator and/or a travel agent, who sells travel packages on his own behalf. The same demand can be presented to the Guarantee Fund in case of initiated criminal proceedings in relation to the alleged criminal actions of subjects of tourism activities, as well as in case of insolvency of a bank, other credit or insurance company, if the latter were obliged to pay compensation to the tourist.

Keywords: financial security; bank guarantee; insurance guarantee; insolvency of the subject of tourism activity; impossibility of execution; premeditated bankruptcy; fraud; guarantee fund.

¹ The article was presented on 30.09.2023 and was reviewed on 13.11.2023.

Ева Сагоян

*Советник Генерального прокурора Республики Армения,
аспирант кафедры гражданского права юридического факультета
Ереванского государственного университета*

ИНСТИТУТ ФИНАНСОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАК СПОСОБ ЗАЩИТЫ ИМУЩЕСТВЕННЫХ ИНТЕРЕСОВ ТУРИСТОВ¹

Абстракт

Статья посвящена некоторым вопросам внедрения института финансового обеспечения в отечественное туристическое законодательство в контексте международных обязательств Республики Армения. Статья имеет цель сравнивать способы финансового обеспечения, закрепленные в законодательствах зарубежных стран и в новом законопроекте «О туризме», в свете международных критериев правового регулирования туристической деятельности, обсуждать некоторые проблемы, связанные с основаниями осуществления выплат по способам финансового обеспечения. В ходе исследования зарубежной и отечественной практики автор предлагает в качестве способов обязательного финансового обеспечения в сфере туристической деятельности законодательно закрепить не только гарантии банков, иных кредитных или страховых компаний, но и Гарантийный фонд, сформированный за счет ежегодных взносов субъектов туристической деятельности. Также предлагается разграничить сферу применения каждого из способов финансового обеспечения, основываясь на таком критерии разграничения, как объективность или субъективность причин неисполнения обязательства. В частности, требование о выплате можно предъявлять банку, иной кредитной или страховой компании в случае невыполнения обязательства по причине невозможности исполнения в связи с обстоятельствами непреодолимой силы, в том числе с актами иностранных компетентных органов о запрете въезда на территорию данного государства и с неплатежеспособностью выездного туроператора и турагента, реализующего туристические пакеты от своего имени. Предъявление же такого требования Гарантийному фонду возможно при инициированном уголовном производстве по отношению предполагаемых преступных действий субъектов туристической деятельности, а также неплатежеспособности банка, иной кредитной или страховой компании, если последние, в соответствии с законом, были обязаны выплатить возмещение туристу.

Ключевые слова: финансовое обеспечение; банковская гарантия; страховая гарантия; несостоятельность субъекта туристической деятельности; невозможность исполнения; преднамеренное банкротство; мошенничество; Гарантийный фонд.

¹ Статья была представлена 30.09.2023 и прошла рецензирование 13.11.2023.